

בזה הלשון את השבעה הנתונה ברצע האחרון, הוא לא מצא די אמץ בלבו לנפול על חרבו כמעשה אלעזר בן יאיר — ונדון למאסר עולם.

פרק עשירי (תולדות ירושלים בקצרה). בדברו כמה פעמים נכבשה ירושלים, שכח המחבר את כבוש יהואש מלך ישראל (מלכים ב' י"ד, י"ג) ואת כבוש נבוכדנאצר הראשון (שם, כ"ד, י"ג) ואת כבוש תלמי הראשון מלך מצרים (קדמוניות, י"ב, א; נגד אפיון, א, סוף פרשה כ"ב) ועוד. — אין לדעת אם מצא המחבר מדרש לפניו, כי מלכודת דק היה בונה ירושלים, ועל-ידו נקראה העיר שלם בשם ירושלים („שלם הקדושה" או „שלם של הכהנה"), או חדש את הדבר על דעת עצמו. המספר ארבע מאות ושבעים ושבע שנה וששה חודשים מזמן כבוש דוד עד חרבן בית ראשון, בהתאם למספר הקודם, שחרבן העיר היה אחרי אלף תס"ח שנה וששה חודשים לבנינה, מראה, כי כבש דוד את העיר בתשע מאות וכ"א שנה לבנינה, אולם משני המנינים הבאים אחר-כך — אלפים וקע"ז שנה לבנין העיר, שהן אלף וקע"ט שנה לכבוש דוד, יוצא, כי עברו בין בנין העיר ובין כבוש דוד, על דעת יוסיטוס, תשע מאות וצ"ח שנה. מכאן ראה, שצריך לתקן אחד המספרים וזהו המספר תע"ז שנה וששה חודשים — ובמקומו לכתוב ארבע מאות ושבעים שנה וששה חודשים (אמנם זהו המנין שמדד בו המחבר את זמן בית ראשון ב„קדמוניות", י, ה, ה, ו, וכנראה ערבב שם את ירושלים בבית-המקדש). ואם נגרע מזה ת"כ שנות הבית הראשון, על-פי חשבון המחבר למעלה, ד, ה, יוצא, כי כבש דוד את ירושלים נ שנה קדם בנין המקדש, לאמר, שחשב המחבר את כל מלכות דוד עם עשר שנות שלמה הראשונות לארך הזמן מבנין ירושלים עד גמר בנין המקדש, בעוד אשר בשמואל ב, ה, ו, כתוב, כי רק צ"ג שנה מלך דוד בירושלים. אמנם טעות זו מוכנה. — בין החרבן הראשון ובין החרבן השני עברו, לפי חשבונו של המחבר כאן, אלפים וקע"ז שנה פחות אלף תס"ח שנה וששה חודשים, היינו, תש"ח שנה וששה חודשים, ואם נגרע מזה שבעים שנות הגלות הראשונה — ישאר לנו תרל"ח שנה וששה חודשים, וזהו פחות חצי שנה ומ"ה יום ממספר ימי הבית השני — למעלה, ד, ח — אם כן, יש בזה טעות קלה. — מובן, כי כל החשבונות האלה אינם אלא על תזקתו של המחבר, וחוקרי ההיסטוריה לא ימצאו בהם חמץ.

ספר שביעי

אחרי כבוש ירושלים

(סוף שנת ד' תתל"ז — עד תתל"ח) (תתל"ח) — 70 עד 73 (75)

פרק ראשון. א. עין למעלה, ו, ט, א. חומת המערב עם המגדלים שמשו עכשו מקום-משכן לצבא הרומאי. שנים מן המגדלים האלה נתקמו עד היום הזה (עין למעלה, ה, ד, ג ובהערה סם). — ב. מקום-תחנותו הראשון של טיטוס הריחו כאן, כנראה, „מחנה האשורים".

פרק שני. א. המחבר אינו מזכיר, אם היה אגריפס המלך בקיסריה של פליפוס, כשחגג שם טיטוס את חגי נצחונו ומגר את השבויים היהודים לחרב אחיהם או לטרף לחיות רעות. — ב. המחבר לא כבש את רגשות נקמתו על המרענות של שמעון בן גיורא.

פרק שלישי. א. יום הולדת דומיטינוס אחי טיטוס היה כ"ה להודש אוקטובר (סיוטוניוס: חגי דומיטינוס, א) — כנראה, בראשית חשון שנת תתל"א. — מל"ב (ספר ו, פרק ט, ד. פרק י, ספר ז, פרק א, פ"ב, פ"ג, א) [אחרי חרבן ירושלים

שעשועי התגוששות בעלי-חרבות (משחקי גלדיאטורים) והתאבקות עם היות רעות ערך טיטוס עוד שעשועי-אש, שנשרפו בהם שבויי היהודים — מעין חאטרדייפה של האינקוויזיציה המאחרת. מספר הנחרגים במשחקים האלה — אלפים וחמש מאות — הוא רב ועצום מאד. בנארות חגג טיטוס את יום הולדת אביו (ביום י"ז נובמבר, סוף חשון או תחלה כסלו תתל"א) וערך עוד הטעם שעשועי-דם. — ג. לפי דברי המחבר ב"קדמוניות" (י"ב, ג, א), נתן כבר סיליקוס הראשון (ניקטור) משפט אזרחים ליהודים בעיר אנטיוכיה, שיכד סמוך לשנת ג ת"ס — 300 לפני מנין א"ה. — אנטיוכוס הנזכר כאן דמה בהרבה למומר שג, טיביריוס יוליוס אלכסנדרוס, שהיה גם הוא בן ראש קהלת היהודים (באלכסנדריה). הוא היה בן מביש, שענה שקר באביו להפקיר את דמו וקנא במעשה המלך אנטיוכוס אפיפנס (שעל שמו נקרא) ובקש להכריח את היהודים בחוקת היד לעבור על דתם, — וביחוד קשתה ידו עליהם לחלל את יום השבת. זהו מעשה מיוחד במינו, שקרה בראשית עלות אספסינוס על הארץ בחוף שנת תתכ"ז (67/66). — ד. הצרה חזאת מצאה את היהודים, כנראה, בזמן המלחמה על ירושלים בשנת תתל"ז — 70.

פרק רביעי. ב. בספור מרד הגרמנים (יושבי צוניה) יש סתירות בין דברי המחבר ובין דברי הסופרים הרומיים. ביחוד חשתדל המתבר להאדיר את מעשי דומיטינוס, שהיה אוהב לשמוע דברי הנהגה ותשבחות חסרות כל יסוד. לפי דברי טיטוס (היסט. ד, פ"ה כו) לא עשה דומיטינוס שום מעשה גבורה, רק בקש לפמות את המנצח צריאליס להתקשר עמו יחד על אביו אספסינוס ואחיו. לפי דברי סויתוניוס (חיי דומיטינוס, א, נסע דומיטינוס אל גליה וגרמניה למרות עצת אוחבי אביו, כדי לקנות לו שם תהלה בגבורים כאחיו (הצר על ירושלים). — ג. הסרמטים ישבו בערבות אירופה המזרחית, והגיעו עד הנהר דנוביוס, הם התנפלו עכשו — בשעה שהיו הרומאים טרודים בכמה מלחמות — על נהלת הרומאים ובזזו אותה.

פרק חמישי. א. על נהר השבת ספר גם פליגיוס הרומי בתולדות הטבע, ל"א, י"ה. ולפי דבריו נמצא הנהר בארץ יהודה, וששה ימים בשבוע הוא נעלם ושוטף ביום השבת. זהו יסוד האגדה הידועה על-דבר נהר סמבטיון, שבאגדת ישראל נהפך לצורק אבנים (הכונה: יבש ומפני זה מלא אבנים) בכל ימות השבוע ונח ביום השבת (כלומר: שוטף במנוחה). — ב. היננים אשר באנטיוכיה השתמשו בנצחון טיטוס על היהודים כדי להפטר מהיהודים אשר בקרבם; אולם טיטוס הראה הפעם, כי אינו רוצה להנקם ביהודי הגולה על מרד אחיהם אשר בארץ-ישראל וענה את בני אנטיוכיה תשובה נמרצה. — ה. בתאור האפי של תהלוכת הנצחון יש הרבה מתאורי הקטוטים של מגן אכילס בשירת הומרוס, וכנראה הפיר המחבר את האלידה והשתמש בסגנונה. השלחן וספר-התורה נמצאו גם על קשת הנצחון של טיטוס ברומי, שנשארה עד היום, אלא שכנראה הכניס הפסל אליהם שנויים וקטוטים שלא היו בהם. חג הנצחון הזה היה בחוף ג תתל"א — בראשית שנת 71 למנין א"ה. — ז. בנין המקדש לאלילת השלום (Irene, Pax) היה בשנת תתל"ה — 75 למנין א"ה — (דין קסיוס, דברי ימי רומא, ט"ו, ז), ומכאן ראינו, שכתב המחבר את ספרו במהדורה היוגית לא קדם השנה הזאת. — מלבד זאת חדש אספסינוס את מקדש יפיטר הקפיטוליני, שחרב בשעת מלחמת-האחים ברומי (המחבר הכניס את המעשה הזה שלא בזמנו).

פרק ששי (כבוש מכור ויער ירדן). א. צריאליס ויסלינוס (ניא וטיגונוס ויש עוד גרסאות), ראש הצבא בארץ-ישראל אחרי טרנטיוס רופוס (המזכר לעיל, ב, ב), לא הוזכר קדם. צריך לחשוב, כי הוא נמנה למפקד הלגיון העשירי וגם לנציב בארץ יהודה, ויש חושבים, כי זהו צריאליס, שהיה קדם מפקד הלגיון החמישי (עין לעיל, ג, ז, ל"ב, ד, ספר ז, פרק ג, ב-ד, פ' ד, ב-ג, פ' ה, א-ז, פ' ו, א) [אחרי חרבן ירושלים

ט, ו, ב, ה; ד, ג). כנראה, בשנת תתל"א—71 בא במקומו נציב חדש, לציליוס צטוס — הוא הכניע את המבצר הורדיון (Herodeion). והנה שני מבצרים נבנו על-ידי הורדוס ונקראו בשם הורדיון, האחד במקום שלפנים נצל הורדוס מידי היהודים הרודפים אחריו בברחו מפני אנטיגנוס (למעלה, א, י"ג, ה; כ"א, י) ושם נקבר הורדוס (א, ל"ג, ט), ומכיון שהוא רחוק ששים רים מירושלים, הרי הוא מצפון לתקוע, ובלי-ספק הוא המצודה הירודיון, שנמצאה בידי האדומים ושמעון בן גיורא לא יכול לכבשה (למעלה, ד, ט, ה). המבצר הזה היה קטן למדי ונקרא בשם מצודה. לפי דעת החוקרים נמצא בטרומ הגבעה הנקראה עכשו ג'בל אל פרידס, בקרבת הכפר תקוע, ושם נשאר עוד שרידי המגדלים העגלים שהזכיר המחבר (א, כ"א, י). — עין שיר, בספרו הגדול, חלק ב, הוצאה ג, ע' 390). המבצר השני נקרא בשם הורדיון נמצא בדרום ארץ אדום (או בעבר חירדון?), בהרים הסמוכים לגבול ערב, ומקומו לא נודע. שירר חשב בצדק, כי המבצר ששגב בפני אסמסיגוס (למעלה, ד, ט, ט) ונכנע עכשו בשלום לפני צטוס (בשנת תתל"א — 71, או בראשית האביב תתל"ב—72) הוא המבצר הנזכר ראשונה, בקרבת תקוע. אולם טומסן חשב (כנראה, בטעות), שזהו המבצר הדרומי (Loca sancta) עמוד 65, טמן 2). המצודה הורדיון היתה גם העיר הראשה בפלך מיוחד שביהודה (למעלה, ג, ה, ה. גם פליניוס, תולדות הטבע, ה, י"ד). — המבצר מְכּוּר (כפי שמנקדים על-הרב), או יותר נכון: מְכּוּר או מְכוּר, גם מְכַר, שהזכר כבר פעמים אחדות, נמצא בדרום עבר-הירדן אשר ליהודים, בהרים שבגבול ערב (ארץ הנבטיים. עין קדמוניות, י"ח, ה, א). המקום הוּמַר גם במשנה (תמיד, ג, ח): אמר רבי אלעזר בן דגלאי עזים היו לאבא בחר מכוור" (במשנה שבבבלי תמיד, ל, ע"ב, נמצאה גרסה משששה: בערי המכוור, ובבבלי יומא, ל"ט, ע"ב: בהרי מכוור) ובשם כ"י ר או מכוור בתוספתא ראש השנה, ב. — בתרגום יונתן על התורה (וכן גם בתרגום ירושלמי) נקראה יְעוּר בשם מְכוּר (מְכוּר. במדבר, ל"ב, א; ג, ל"ה) או מְכַר (מְכַר. שם כ"א, ל"ב), ואין זה מדיק, כנראה. ביונית נקראה Μαχαερος, ונמצאה גם גרסה Μαχαβερως, ברומית Machaerus, גם נמצאה גרסה Machaveron (עין שיר, חלק ב, עמוד 638 בהערות). לפי דברי פליניוס (תולדות הטבע, ה, ט"ז, ע"ב): מכירוס הוא המבצר השני של ארץ יהודה (בחיבתו) אחרי ירושלים. החוקרים החדשים הסכימו ברבם, כי זה המקום הנקרא עכשו בפי הערבים מְכוּר, בין נהר ודי זרקא מעין (בצפון) ובין ודי אל מוג'ב (הוא נחל ארנון, בדרום), אולם לא כל דברי המחבר מתאימים למקום הזה (שהוא קרוב יותר אל הים מדרך ששים רים), ויש מבקשים את המקום הזה בהר הנקרא ג'בל עטרוס (הר-עטרות, שהזכר במקרא רים) עם יעזר. במדבר, ל"ב, ג) מצטון-מזרח למקום הראשון. — ב. אלכסנדרוס הוא המלך ינאי. הריסת מבצר מכוור על-ידי גביניוס (במצות פומפיוס) הוזכרה גם אצל סטראבון בספר הגיאוגרפיה שלו, ט"ז, ב. מ. — ג. המקום בצרה הזכר גם אצל איסביוס, שהוא בקרבת קריית ים שבמקרא (במדבר, ל"ב, ג), על נחל זרקא-מעין מצפון, צפונית-מזרחית לחמי קליריה, שהוא קורא להם בשם חמי-בעל-מעון (במדבר, ל"ב, ג; ירמיה, מ"ח, כ"ג). עין בוהל, עמוד 123. — המעשה בלרש הזה (יש רואה בו מעין לרש דודאים — מנדגורה) מסמן את אמונת ההבלים של הזמן הוא (כנראה נכבש המבצר בקיץ תתל"ב — 72). — ה. יער ירדי הוא אולי על-ידי הכפר הנקרא ירדן (למעלה, ג, ג, ה), בדרום הארץ. יערים עבתיים לא נמצאו בנגב — וכנראה, לא היה זה אלא תרשה. — יהודה בן ארי (או בן יאיר), אחי שמעון בן ארי, אחד מראשי הקנאים, הצטין במלחמות שבהר-הבית (למעלה, ו, א, ח). — ו. ליבריוס מקסימוס היה עוזרו של צטוס ופקידו על מטי המדינה. הפקיד הזה נעשה אחר-כך נציב במצרים. — הקיטר צוה למכור (או להשכיר) את הקרקעות שלא היו להם בעלים, (ספר ז, פרק ו, א—1)

(ספר ז, פרק ו, א—1) [כבוש הורדיון ומכוור ויער ירדי

וכנראה היו הקונים או החוכרים ברבם יהודים, ועל-כן שוב צמח במשך שני דורות ישוב גדול של יהודים בארץ יהודה ההרוסה. — המקום אמאוס במרחק שלשים ריסי מירושלים אינו העיר הידועה, שהיתה ראש פלך ביהודה, כי-אם מקום אחר וקרוב יותר אל ירושלים; עכשו נקרא המקום עוד בשם הרומי קֶלְנִיָה (=קולוניה). עֵינן שירר בספרו הגדול, חלק א (הוצאה ג), עמוד 640 וכו'. המס' דִּיפִיטֶר הקפיטולוני הזכר גם אצל דיון קסיוס, דברי ימי רומי, ט"ו, ז, ושם מבאר, שהיה שני דיגרים לגלגלה.

פרק שביעי. א. השנה הרביעית לאספסינוס החלה בסוף שנת 72 למנין א"ה (בחוש חשון או כסלו תתל"ג), ואפשר כי מנה כאן המחבר עוד מאמצע חקיץ הקודם, כשקראו הלגינות את אספסינוס למלך. המעשה המספר כאן קרה אפוא לא קדם סוף חקיץ של שנת ד תתל"ב—72. פֶּיטוּס (Paetus) הנציב נשלח אל סוריה בקיץ שנת תתל"ב (עֵינן למעלה, ג, ד). אנטיוכוס מלך קומחי ובנו אפיפנס כבר הזכרו למעלה (ה, י"א, ג וכו'). — ד. האלנים היו שבת חזק ממשפחת עמי הערבה, שהגיע סמוך לראשית מנין אמות העולם אל ארץ הסקיתים אשר בערבות אירופה המזרחית (עֵינן למעלה, פרק ד, ג). — גם סופרי הארמנים והגיאורגיים (הגורזיים) מרבים לספר על-דבר שערי הברזל שהקים אלכסנדרוס הגדול לסגור את מעברי הרי קוקו הרמים כנגד הנוודים הנאים מן הצפון. — בימי-הביניים האמינו היהודים והערבים, כי אלכסנדרוס מוקדון סגר בשערי ברזל על גוג ומגוג, ובשעת יום-הדין יפרצו העמים האלה את השערים.

פרק שמיני (מצור מצדה). א. בסוס מת, כנראה, בסוף שנת 72 (תתל"ג) ועל מקומו בא נציב חדש. אל עזר הנזכר כאן הוא הוא אל עזר בן יאיר (קרובו של מנחם הסיקרי, שהומת על-ידי לוחמי-החרות בירושלים), שברח אל מצדה (למעלה, כ"ב, א, ט). על-דבר מעשי אנשי אל עזר כבר שמענו בספר ד, ז, ב (הם התנפלו על עין-גדי וערכו שם מטבח והוציאו את כל השלל). מהאמור כאן אנו למדים, שיושבי העיר הזאת נחשבו בעיניהם לרודפי שלום, שהתר דמם וממונם. המשפט שהוציא המחבר על התקופה ההיא אינו שם פדות בין טובי העם ובין השודדים — אלה ואלה השחיתו דרכם וכלם הביאו לידי הפרעות הגדולה. על-דבר הקנאים ולרשי הכנוי הזה עֵינן למעלה, ב, י"ו, ט, בהערה. — ג. המבצר מצדה (ביונית מֶסְדָה) נמצא בקצה דרום-מזרח של מדבר יהודה, יותר נכון, במזרח הנגב בקרבת חוף ים המלח, וכל החוקרים החדשים הסכימו, כי זה הוא המבצר שהתנשא לפנים בראש גבעת-הסלעים התלולה הנקראה עכשו אל-סֶבָה. והנה בארץ שבין זיף ומעון במערב ובין עין-גדי במזרח נמצאו גבעות שנקראו בימי קדם בשם מְצֻדוֹת ושם היה מקלט לכל מרינטש ופליטים (שמואל א, כ"ג, י"ד; י"ט; כ"ד; כ"ד, א). ומכאן לומדים אנו, כי גם הסלעים התלולים מדרום-מזרח למקום הזה נקראו גם הם מְצֻדוֹת, והאחד המיוחד שבהם הוא הסלע הגבוה והרחב, שהוקם עליו המבצר המכונה מְצֻדָה. החוקרים שתִּירוּ את המקום הזה במאה האחרונה השתוממו על הדיוק שבדברי יוסיפוס בנוגע לתנאי המקום. באמת מצד מזרח גבעת מצדה היא זקופה מאד, ויש במראה הנפתח למטה כזי להחשיך את עיני המסתכל בו. עקבות הדרך העולה למעלה בנפתוליים, היא „הנחש“, עוד נפרות עד זמננו (בוהל, עמוד 185), ויותר ממנה נפרת הדרך השנייה, שהוליקה אל ראש הגבעה ממערב — או מצפון-מערב. בדרך זו עלו רב התִּירִים אל ראש הגבעה ויש מי שמצא את הדרך קשה מאד. הקף הגבעה קרוב לשבעה ריסיים, כדברי המחבר, ובראשה נמצאו עוד חרבות ארמון המלך הורדוס עם מרצפת אבני צבעונים קטנות ויפות מאד ובורות-מים רבים ובִּרְכוֹת גדולות — ד. האויר של מצדה הוא אויר יבש מאד, ועל-כן לא התקלקלו המזונות הצבורים במשך מאה שנה. וגדולה מזו ראינו בקברות המצרים העתיקים, ששם נשמרו (ספר ז, פרק ו, ו. פרק ז, א-ד. פרק ה, א-ד) יחט אספסינוס אל היהודים. מצדה

גרעיני החטים ארבעת אלפים שנה ויותר, אם גם פסקה חיוניותם. — ה, את הרמה, שקרא המחבר בשם „הלבנה“, גלו החוקרים המירים במורד המערבי של גבעת מצדה. — אלעזר ואנשיו לא עצרו כח להפריש את עבודת הסוללות של הרומאים, כי היו מתי-מעט, כמו שבאר המחבר למטה, בעוד אשר שר הצבא הרומאי יצא עם לגיון שלם מלבד גדודי-עזר למלחמה על המבצר. — ו, אלעזר בא לעזר את אנשיו בדברי כבושים, שיראו בשרפת החומה אות נקמת אלהים ויקבלו עליהם את דינו וימותו מות בני-חורין. — ז, כראות אלעזר, כי דבריו לא עשו את הרשם הרצוי על כל חבריו, פנה אליהם בתוכחת קשה. דברי אלעזר על חיי הנשמה בגוף קרובים לדעות האסיים (ב, ה, יא) ולתחושות הפילוסופים היוונים המאחרים מבית-מדרשו המחדש של אפלטון. אפשר, כי המחבר קשט אותם במעטה יוגי (חלק האלהים והחלק הנפסד), תפקיד-התנועה של הנשמה בגוף (כו), כי יש בה מניעים אחדים מהנפוח הידוע של אפלטון „פידון“... פיון, כי הנשמה משתחררת מן הגוף בשעת השנה ובאה בסוד אלהים, הוא גם קרוב להשקפת ישראל העתיקה, כי האלהים נגלה לאדם בחלום הלילה (ביתוד החלום הנבואי של יעקב, בראשית, כ"ח, י"ב וכו'). — גם הטופרים היוונים והרומאים ספרו על-דבר הפילוסופים ההודיים הנקראים בשם קלינים או גימנוסופיסטים, שמסרו עצמם ברצון למות שרפה, כדי לעזוב את הבלי העולם הזה. — היהודים אשר בקיסריה נהרגו ביום השבת, בו ביום שהמיתו לוחמי-ההמש שבירושלים את שרידי המצב הרומאי (צין לעיל, ב, י, י; י"ח, א), ומכאן אנו למדים, כי התנפלו עליהם היוונים פתאם והמיתו, טרם יכלו להגן על עצמם; בודאי עזר פלורוס ליונים במטבח הזה ולא נתן היהודים לעמוד על נפשם. על רצח היהודים בבית-שאן צין ב, י"ח, ג-ד. בדמשק נהרגו לפי דברי המחבר, רק עשרת אלפים (וחמש מאות) יהודים (צין ב, כ, ב) ובאלכסנדריה של מצרים — תשעים אלף יהודים (שם, י"ח, ח), ואפשר כי גם ביתר ערי מצרים נהרגו יהודים רבים. — נאמי אלעזר, הראשון והשני גם-יחד, הם מכלל הנאמים היותר נפלאים בספר „מלחמת היהודים“. אמנם המחבר לא נמצא בצבא הרומאים החונה על מצדה — כי במילי זה, היה בודאי מודיע את הדבר. אולם דוקא הפרטים על-דבר המבצר הזה הם מדיקים מאד, ומכאן ראייה, שקבל את הדברים מפי עדי-ראיה משכילים ונבונים. את תכן נאמי אלעזר קבלו הרומאים מפי האשה החכמה, קרובתו של אלעזר, ששמעה את הדברים היוצאים מפי (צין להלן, ט, א-ב), ועדי-הראיה מסרו את הדברים למתבר, על-כן, כמובן, לא רשם את הנאמים כפי שיצאו מפי אלעזר בקרוב, אלא על-פי עד מפי עד ומסר אותם, כמו שצריכים היו להיות. על-כל-פנים הנאמים של אלעזר בלי-ספק נאמרו באותה שעה, ואם גם לא בצורה זו, והמעשה הרב של מגני מצדה מוכיח על הרשם הגדול שעשו דברי אלעזר. פרק תשיעי (קץ גבורי מצדה). א, בפרשה זו — כמו בפרק הקודם — מתאר המחבר את הדברים ברגש ובכשרון אמנותי גדול. הוא מעביר לפנינו לא את המעשים בלבד, כי-אם גם את המניעים הנשמתיים של גבורי מצדה; הציר-האמן שבמחבר לא יכול יותר על פרשה דרמטית ופסיכולוגית כזו מבלי להכניס אליה מפה היצירה שלו. מעצמה עולה לפנינו הסתירה שבין רוח הפרשה הזאת ובין רוח הפרשה על-דבר המעשים במערה ביודפת (למעלה, ג, ה, ד-ז). ארבעים האנשים שהיו עם המחבר במערה בקשו אותו הפתרון ממש, שמצאו אותו אלעזר ואנשיו — אולם בעיני המחבר נדמו לא לגבורים, כי-אם לשוטים ולחטאים. אז היה הוא בעצמו נוגע בדבר — ולא רצה במות, ועכש, בתור סוקר העומד מן הצד, לא יכול לבסות על ההתפעלות למראה הנאדר הזה ותאר אותו בתזה מטימה. — כבוש מצדה היה בט"ו-ט"ז ניסן, ולב החוקרים הסכימו, ששנת המאורע הייתה ד'תתל"ג — 73 (ויש מי שחושב, כי היה הדבר בשנת תתל"ב — 72).

(ספר ז, פרק ה, ד-ז. פרק ט, א) [מצור מצדה וכבושה

פרק עשירי (מהומות באלכסנדריה של מצרים וסגירת בית-חוניו). א. המאורעות בארץ-ישראל הביאו לידי תוצאות רעות גם בשביל יהודי הגולה, אף כי בדרך-כלל לא רצו הרומאים להנקם ביהודים האלה (שנספבה מובנה שנאו את המורדים בארץ-ישראל עוד יותר מן הרומאים, כפי עדות אלעזר בן יאיר למעלה, פרק ה, ז) על מעשי אחיהם שבארץ-ישראל. בקרב היהודים האלה שלטה התרגזות גדולה על חרבן בית-המקדש, ובדבר הזה השתמשו פליטי הקנאים שנדחו לכל רוחות השמים ובכל מקום רצו לעורר מרידות כנגד הרומאים. ואמנם המעשים שהיו בימי טרינוס (משנת ד תתצ"ה, 115 למנין א"ה, ואילך) מראים לנו, כי היה הקרקע מכשר בשביל מרידת יהודי הגולה במקומות שישבו בהמונות צפופים. אולם בזמן שהמחבר דן עליו למד הנסיון המר של המרד ביהודה את כל יהודי הגלות לכבוש את כעסם. ואף-על-פי-כן ערבו פליטי הקנאים את לבם להפיץ את רעיון עבדות-אלהים הקשור עם טרוב לקבל מלכות בשר ודם בקרב יהודי אלכסנדריה, ובוהו הביאו עליהם סכנה גדולה. הם השתמשו — לפי דברי המחבר — באמצעים המנסים בארץ-ישראל והמיתו את מתנגדיהם בלאט, עד שנאספו עליהם כל היהודים שבאלכסנדריה ומטרו אותם בידי הרומאים. כאן מודה המחבר, כי לא היו "שודדים" ומורדים" סתם, כי אם אנשים גבורי-אמונה וקנאים לדעותיהם, ותחת סבל הענויים היותר נוראים לא בגדו באמונתם. — ב. אספסינוס נוכח לראות, כי המרכזים הרתיים דינם להפך בזמן מן הזמנים למרכזי תנועות מדיניות, ועל-כן גמר בדעתו לסגור את מקדש היהודים במצרים, הנקרא במשנה "בית חוניו" (מנחות, י"ג, ט) ובנוסחאות שונות "בית נחונין" (עין במשנה של הירושלמי, הוצאת W. H. Lowe, קמברידג' 1883, עמוד 163). על-דבר חוניו בונה הבית הזה ספר לנו המחבר ברחבה בספר "קדמוניות", י"ג, ג, ושם מבאר, שהיה חוניו זה בן חוניו השלישי, אחיו של חוניו-מנלאוס (עין שם, י"ב, ה, א; ט, ז; ועין עוד שם, כ, י, ג), כלומר, לא בנו של שמעון, כמו שכתוב כאן, אלא נכדו של שמעון הצדיק. אולם למעלה, א, א, כנראה, חושב המחבר, כדבריו כאן, שהיה חוניו בנו של שמעון. גם בברייתא המובאה במנחות, ק"ט, ע"ב, מבאר, כי חוניו שהלך לאלכסנדריה של מצרים היה בנו של שמעון הצדיק ונדחה מן הכהונה. — ג. העיר המצרית הליופוליס במצרים התחתונה, שהיתה עיר הכהנים ומקום מקדשי מצרים ומצבות מפורסמות, נקראה במצרית "אין" (בראשית, מ"א, ג; יחזקאל, ל, י"ז), אולם כבר בימים קדמונים נקראה גם לכבוד אלהי השמש, שעבודתו היתה שולטת שם, בשם "בית-שמש" (ירמיה, מ"ג, י"ג), וזאת היא גם הוראת השם היוני. — חוניו בנה את המקדש בקרבת עיר האריות (לאונטופוליס) שבמחוז בית-שמש. — המנורה לא היתה אלא נברשת. — בהור כהן ירושלים התיחס יוסיפוס בבטול אל בית-חוניו (עין גם קדמוניות, י"ג, ג, ב). נבואת ישעיה שהזכיר המחבר כאן היא הפסוק ישעיה, י"ט, י"ט. הקיצוניים שבחוקרי הזמן החדש שערו, כי הפסוק הזה נכתב רק אחר בנין בית חוניו ולפי זה המעשה המספר על-ידי המחבר ב"קדמוניות", י"ג, ג א-ב, הוא בדוי. אולם מיום שנתגלו האפסירין של יב (אלפנטיני) הסכימו החוקרים, שהפסוק הזה והסמוכים לו גוספו בספר ישעיה בראשית ימי בית-שני. כנראה קראו בני דור חוניו והבאים אחריו במקום "עיר ההרס" המזכרה ביסעיה, י"ט, י"ה — עיר ההרס (לאמר, עיר השמש) ופרוש הפסוק בדרך זו היה ידוע גם לבעלי התרגום ולחכמי התלמוד, וכן כתוב בגמרא מנחות, ק"י, ע"א: "מאי עיר ההרס יאמר לאתחזק? — כרמת-רגם רב-יוסף; קרתא דבית-שמש דעתיד למהרב" (הוא רצה אפוא לקיים את שתי הגרסאות). — ד. שעת סגירת מקדש חוניו היא כנראה ד תתל"ג — תתל"ד, 73 למנין א"ה. זמן מות הנציב לופוס לא נודע בדיוק.

פרק י"א. א-ב. המעשה המספר כאן הוא סתום במקצת. אין אנו יודעים את

1 | וסגירת בית-חוניו

(ספר ז, פרק י, א-ד. פרק י"א, א-ב)

הסבה שהביאה את הנציב הרומאי לחשוך ביהודי קיריני כי הם רוצים למרוד ברומאים אמנם ב"חיי יוסף" ספר המחבר, שהצליח הסיקרי יונתן להתקשר על הרומאים עם אלפים מיהודי קיריני — ופה מבאר, שהאנשים לא הזדינו בכלי-נשק. — לפי דעת המחבר רצה הנציב של ארץ קיריני, קטולוס, להראות לקיסר, כי גלה קשר גדול כנגד הרומאים, שלקחו חלק בו לא יהודי קיריני לבד, כי-אם גם טובי יהודי יתר מקומות הגולה. הנציב לא רדף בזה אחרי הבצע, כי לא לעצמו, רק לקיסר החרים את נכסי הנאשמים, אולם רצה להתפרסם בתור מושיע ארצו ומחזק השלום. הספור מטיל אור על הליכות הזדון והרצח של הנציבים הרומאים, — אחרי שהמית הנציב שלשת אלפים מעשרי היהודים, אנשים נקיים, בלי משפט — פטר אותו הקיסר מלחמת את הדין. ג. — כדי להצדיק את מעשהו ביהודי קיריני רצה הנציב להראות, כי הקשר היה גדול מאד וגם יהודי יתר הארצות השתתפו בו. על יוסיפוס העליל — על ידי יונתן הסיקרי — שפור מכספו להכין נשק למורדים, לפי דברי המחבר ב"חיי יוסף" (לעמתי-זאת מבאר כאן, שלא היה שום נשק ליהודי קיריני). אולם הקיסר לא רצה לשפוך עוד דם נקי כדי לכסות על תועבות הנציב ועל-כן עשה הקירה ודרישה ופטר את כל הנאשמים. — הדבר הזה היה, כנראה, בשנת תתל"ד — 74. הדם השפוך בקיריני לא נשכח בקרב היהודים, ובימי טרינוס — אחרי ארבעים שנה — קראו למרידה גדולה כנגד הרומאים במדינה הזאת. — ה. המחבר חתם את הספר במהלל תכנו (מצד האמת שבו), כדרך רב המתברים חיונים. על-דבר האמת הזאת דברתי בארנה במבוא הספר